

статтє рассматривается проблема формирования лидерского потенциала у будущих специалистов.

Ключевые слова: лидер, лидерство, лидерский потенциал, ценности, специалист

TATIANA SPIRINA, NATALIYA TYMOSHENKO. *Specificity of formation of leadership potential future specialists.*

Entering Ukraine to Western European educational space accompanied by increased requirements for the professional competence of future professionals as guarantee competitiveness in the labor market. In this connection special importance is the training of the leaders of a new generation of knowledge; skills and competence are highly dependent economic growth of the country. An important factor affecting the success of professional modern professional occupations such as «man-man» is his emotional competence. We consider the emotional competence leader as the willingness and ability to flexibly manage the emotional reactions: their own and other people adequately to situations and changing conditions. The leader – a person on which all the other members of the group recognize the right to take the most crucial decisions that affect their interests, and determine the direction and nature of the group. Equally important is the separation of the leaders of important professional and personal qualities, the formation of values that determine the basic guidelines of conduct, operation, determine the direction, motivation, self-improvement, self-development of future professionals. Leadership is not open-confidence and develops. However, there are always real and «born leader», but even them to remain leaders need to constantly improve traits given by nature. Therefore, the article deals with the problem of forming leadership potential future specialists.

Keywords: leader, leadership, leadership potential, values, expert.

УДК [37:077]:3.071

Трифаніна Л. С.

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто процес зародження інформаційної культури та становлення її як історичного феномену. З'ясовано поняття «інформаційне суспільство» та його специфіка. Охарактеризовані п'ять інформаційних революцій (перша революція – поява писемності; друга – поява книгодрукування; третя – винахід телеграфу, телефону, радіо, телебачення; четверта – персонального комп'ютера; п'ята – засобів цифрової обчислювальної техніки.), які відбувалися в суспільстві та створили передумови виникнення інформаційної культури. Уточнено розуміння природи поняття «інформаційної культури». Визначені етапи розвитку інформаційної культури. Представлено сучасне уявлення про інформаційну культуру як фундаментальний вимір життя інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційне суспільство, інформаційна революція, інформація, інформаційна культурологія, етапи розвитку інформаційної культури.

Історія становлення феномену «інформаційна культура» налічує тисячоліття. Формування сучасного інформаційного суспільства стало результатом кількох інформаційних революцій, що мали місце в історії людства та призвели до появи інформаційної культури як культури нового типу. З розвитком суспільства і розвивається інформаційна культура. Тому сьогодні набуває актуальності проблема дослідження розвитку інформаційної культури.

Історією виникнення інформаційної культури займалися такі зарубіжні вчені, як: Е. Тоффлер, Е. Дайсон, М. Кастельс, М. Маклуен та інші.

Розумінням природи інформаційної культури займалися такі вчені: К. Войхановської, Б. Смирнова, А. Виноградов, Г. Воробйов, А. Ракітов, Е. Семенюк, А. Суханов, А. Урсул, А. Суханова, Л. Скорцов, Н. Коряковцева, А. Дулатова, О. Пруднікова та інші.

Проте аспект виникнення та розвиток інформаційної культури недостатньо відображено в теорії сучасної педагогічної науки.

Тому *метою нашої статті* є теоретичне обґрунтування виникнення та розвитку інформаційної культури.

Основи інформаційної культури піддаються конкретного аналізу лише в певному соціально-історичному контексті. «Інформація виникає разом з появою людини. Перші звуки членороздільної мови були певною інформацією. Можна говорити про специфічні інформаційні системи стосовно різних етапах становлення людини як родової істоти». Відповідно, коли ми сьогодні говоримо про інформаційну культуру, то маємо на увазі «інформаційну систему певного етапу суспільного розвитку, а саме – постіндустріального суспільства. Інформаційна культура – це фундаментальний вимір життя інформаційного суспільства» [7, с. 13].

Інформаційне суспільство – «соціальна система, в якій наукова інформація стає фактором соціально-економічних якісних змін; знання стає основною виробничою силою суспільства. Інформаційне суспільство відрізняється від суспільства, в якому домінують традиційна промисловість і сфера послуг, тим, що інформація, знання, інформаційні послуги і всі галузі, пов'язані з їх виробництвом, зростають більш швидкими темпами, стають домінуючими в економічному розвитку» [8, с. 20].

Специфіка інформаційного суспільства – «це універсальне охоплення життя суспільства інформаційними технологіями». У сфері виробництва інформаційні технології прокладають шлях автоматизації виробництва, новим системам контролю та розподілу. У сфері політичного життя інформаційні технології прокладають шляхи до нових механізмів демократичного життя суспільства [7, с. 14].

Зародження інформаційної культури починається ще в архаїчному суспільстві, в якому панували кровно-родинні стосунки. Родова громада – це автономна самозабезпечувана одиниця, члени якої пов'язані родинними зв'язками

і єдиною розмовною мовою. Знання та вміння, вплетені в процес практичної діяльності, безпосередньо передаються від батька до сина, від матері до дочки. Люди похилого віку – живі свідки того, що робили предки, виступають єдиними посередниками між сьогоденням і минулим. Історично першим типом інформаційної культури було не інституалізоване, безпосереднє спілкування між поколіннями. Елементи етнічної культури – обряди, звичаї, міфи, фольклор тощо підтримувалися і зберігалися виключно за допомогою природних здібностей людини, її пам'яті, мовлення, музичного слуху, органічної пластики, що не вимагали спеціальних знань і спеціальних технічних засобів.

Пізніше сформувалися в суспільстві соціальні інститути – сім'я, релігійні центри, а з появою писемності – навчальні заклади, музеї, архіви, бібліотеки – стали центрами поширення знань, інформації, тим самим сприяючи нарощуванню емпіричного матеріалу для осмислення проблематики інформаційної культури. «Але в той період, не зважаючи на наявність в суспільстві багатьох компонентів, інформаційна культура як наукова дисципліна, що потребує дослідження, була усвідомлена людьми» [1, с. 80].

Розвиток інформаційних технологій змінює способи обміну і перерозподілу інформації, призводить до переоцінки всіх раніше існуючих уявлень про світ. В історії розвитку цивілізацій відбулося п'ять інформаційних революцій.

Перша інформаційна революція ознаменувалася винаходом технології усного мовлення: її передачею, запам'ятовуванням, можливістю трансляції в просторі і в часі, виникнення мови – одне з найзагадковіших явищ, пов'язаних з появою на землі людини. Існує безліч теорій про походження мови. Найбільшого поширення має теорія, згідно з якою потреба людей у спілкуванні виникла в процесі праці.

Найважливіші відомості, пов'язані з добуванням їжі, стали надбанням не однієї людини, а групи людей, а отже, стали доступними і наступним поколінням. Розвиток пам'яті на якийсь час забезпечило зберігання інформації, виживання людини залежало не тільки від застосовуваних знарядь праці, але і від знання.

Інформація – це те, що є умовою виживання первісної людини. Для того щоб вижити в умовах джунглів або пустелі з мінімальним набором знарядь праці і технологічних умінь, первісна людина просто зобов'язана була мати гігантські обсяги знань про цей світ. Інформація була способом адаптації людини до несприятливих умов навколишнього світу.

Друга інформаційна революція була викликана винаходом писемності. Близько п'яти тисяч років тому з'явилася можливість поширення знань за межами кола усного спілкування і збереження їх в матеріалізованій формі для передачі наступним поколінням. Трансляція знань від покоління до покоління здійснюється не тільки від особистості до особистості, через мудреців, а й перш за все через бібліотеки і бібліотекарів. Тобто друга інформаційна революція пов'язана з виникненням не тільки писемності, а й бібліографії (до винаходу друкарства цим словом позначалася робота по листуванню книг).

Третя інформаційна революція призвела до винаходу ще однієї фундаментальної інформаційної технології – книгодрукування.

Вперше книгодрукування з'явилося в Китаї приблизно в XI сторіччі. В

Європі книгодрукування виникло в 40-х рр. XV сторіччя. Воно разом вирішило всі проблеми. Знання, які фіксували на папері, друкувалися практично у будь-якій кількості. Книжки становилися більш дешевими, більш доступними. Поява газет і журналів сприяло процесу тиражування [4, с. 49].

Четверта інформаційна революція відбулася, коли на службу людині було поставлено електрику, і були створені нові інформаційні технології (телеграф, телефон, радіо, телебачення), що дозволяють оперативно передавати інформацію. Саме в кінці XIX століття була вирішена проблема передачі інформації на великі відстані. Візуальний, звуковий і сигнальний зв'язок дозволили жителям планети в ще більшому ступені використовувати всі види інформації – усне і друковане слово, фотографії, телеграфні повідомлення, телевізійні зображення. Збільшилася не тільки швидкість передачі інформації, але і її обсяги. Це був черговий зсув в прискоренні передачі інформації, який створив можливості грандіозного накопичення знань та значно прискорило суспільні процеси і привернуло увагу до феномену інформації.

У 60-ті роки XX століття був винайдений персональний комп'ютер (ПК). «Створення ПК було зумовлено зростанням великих обсягів інформації, з якими складно впоратися за допомогою традиційних технологій: паперу і ручки» [3, с. 5-7].

Лише в 70-80-х роках XX століття інформаційна культура особистості стала позначатися, як «комплексний науковий напрям, у зв'язку з тенденціями технологізації суспільства, з використанням комп'ютерних засобів зв'язку і, як наслідок, активізації технократичного мислення» [1, с. 81].

Четверта інформаційна революція зі створенням сучасних комп'ютерів і систем передачі даних, виникненням нової мікропроцесорної технології та індустрії переробки інформації плавно перейшла в п'яту інформаційну революцію, в якій будується глобальна інформаційна інфраструктура на світовому рівні. «Основне її проявлення – миттєві комунікації, зникнення географічних кордонів, праця та відпочинок в мережі Інтернет» [3, с. 8-9].

П'ята інформаційна революція (50-ті рр. XX ст.) пов'язана з використанням у соціальній практиці засобів цифрової обчислювальної техніки. Рівень комп'ютерних технологій і їх масового використання актуалізує пророчу тезу М. Маклюєна про комунікативні технології як «продовження» й «розширення» людських органів, більш того – нервової системи людини. «Інформація стає не тільки результатом, а й засобом, об'єктом людської діяльності. Як наслідок – високий рівень інтелектуалізації суспільства й інформаційне моделювання» [5, с. 113].

Уточнюючи розуміння природи інформаційної культури, зазначимо, що термін «інформаційна культура» вперше з'явився у 70-х рр. XX ст. у працях вітчизняних (а точніше – радянських) дослідників-бібліографів (К. Войхановської, Б. Смирнова та ін.), які ототожнювали її з бібліотечно-бібліографічною культурою й професійною діяльністю фахівця. Наприкінці 1980-х рр. проблемами інформаційної культури поряд із бібліографознавцями й бібліотекознавцями зацікавились суспільствознавці, філософи, фахівці в галузі філософії інформації (А. Виноградов, Г. Воробйов, А. Ракітов, Е. Семенюк, А. Суханов, А. Урсул та

ін.). В їхніх публікаціях поняття «інформаційна культура» стало розглядатися у широкому філософському й спеціально-науковому контексті як «найважливіший компонент духовної культури суспільства в цілому, різних соціальних груп, окремої особистості». Серед таких публікацій особливо виділяється монографія А. Суханова «Інформація і прогрес» 1988 році [5, с. 100].

Перші спроби визначення поняття «інформаційна культура» були зроблені Ю. Шрейдер в середині 80-х років минулого століття, коли почалось формування такого аспекту інформаційної культури, як комп'ютерна грамотність. У 1998 році у Данії на конференції з питань маркетингу та розвитку бібліотечних послуг американка Елізабет Аркін, колишня голова Послуг бібліотеки Університетської бібліотеки м. Ольборг, вперше вжила такий термін, як «інформаційна компетентність». Його одразу підхопили як найбільш відповідний широкому визначенню освіти користувача, бібліотечної діяльності, зорієнтованому на навчання студентів та педагогічну роль бібліотекаря [6, с. 25].

Існують різні підходи щодо трактування поняття «інформаційна культура».

Так, І. Хангельдієва вважає, що інформаційна культура – це якісна характеристика життєдіяльності людини у сфері отримання, передачі, зберігання й використання інформації, де пріоритетними є загальнолюдські духовні цінності.

О. Медведєва трактує інформаційну культуру як рівень знань, що дозволяє людині вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь у його формуванні й сприяти інформаційній взаємодії.

На думку, Е. Семенюка інформаційна культура – це «ступінь досконалості людини, суспільства або певної його частини з всіх можливих видах роботи з інформацією: її отриманні, накопиченні, кодуванні й переробці будь-якого роду, у створенні на цій основі якісно нової інформації, її передачі, практичному використанні» [5, с. 101].

Інформаційна культура є одним із основних чинників розвитку сучасного суспільства, теоретичною основою перебудови свідомості особи, суспільства, держави, світового співтовариства в умовах формування інформаційного суспільства. Від її рівня залежить подальший прогресивний або регресивний стан інформаційного середовища і ноосфери в цілому. На думку Н. Джинчарадзе, інформаційна культура суспільства є «цілісною соціальною системою, одним із найважливіших багатогранних чинників загальної культури людства» [2, с. 121].

Етапи розвитку інформаційної культури як специфічної частини загальної культури людства науковці співвідносять з етапами розвитку інформаційних засобів передавання людського досвіду, тому що інформаційно-комунікаційні технології розвиваються в міру розвитку нових підходів у роботі з інформацією. В міру розвитку інформаційних засобів передавання людського досвіду відбувається розвиток інформаційної культури й ускладнення її компонентного складу. Виходячи з цього, у розвитку інформаційної культури можна виокремити такі етапи:

1. Примітивна інформаційна культура первіснообщинного ладу, яку характеризує наявність лише фрагментів гуманітарного компонента.

2. Елементарна інформаційна культура, що виникла з винаходом друкарства, характеризується розширенням компонентного складу.

3. Базова інформаційна культура XIX століття. Відбувається подальший розвиток гуманітарної і технічної складової інформаційної культури в міру удосконалення технічних засобів передавання і збереження інформації.

4. Комп'ютерна інформаційна культура XX століття. Подальша історія розвитку нових могутніх носіїв і засобів передавання інформації пов'язана з винаходом ЕОМ. Суспільство одержало самий могутній і досконалий за свою історію засіб обробки інформації.

5. Інформаційна культура XXI століття. В умовах, коли інформація стає стратегічним ресурсом, кожна людина для успішної самореалізації в інформаційному суспільстві повинна мати достатній рівень інформаційної культури [2, с. 118].

Сучасна інформаційна культура увібрала в себе всі свої попередні форми і з'єднала їх у єдиний засіб. Як особливий аспект соціального життя вона виступає як предмет, засіб і результат соціальної активності, відображає характер і рівень практичної діяльності людей. Це результат діяльності суб'єкта і процес створення, збереження, розповсюдження і споживання об'єктів культури. Це рівень довершеності в оволодінні знаннями у галузі суспільних інформаційних відносин та діяльності.

Інформаційна культура суспільства «передбачає певний рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, ефективність процесу створення, збирання, зберігання, переробки та передавання інформації» [2, с. 119].

Необхідність розвитку інформаційної культури суспільства загалом і людини зокрема зумовила виникнення нового напрямку в культурології – інформаційної культурології або науки про інформаційну культуру. Засновником цього наукового напрямку є доктор педагогічних наук Ю. Зубов.

З тих пір інформаційна культурологія активно розробляє теоретичні, історичні, організаційно-методичні та технологічні аспекти. Науковці визначають інформаційну культуру як «галузь культури, пов'язану з функціонуванням інформації в суспільстві і формуванням інформаційних якостей особистості» [2, с. 120].

Отже, у процесі розгляду виникнення та розвитку інформаційної культури можна стверджувати, що вона є феноменом, який постійно розвивається. Кожна епоха породжує кардинальні зміни в способах обробки, передачі та збереження інформації, а також в способах виробництва, стилі життя, системі цінностей, які в свою чергу створюють передумови для розвитку інформаційної культури.

Тому постає необхідність безперервного теоретичного дослідження розвитку інформаційної культури та впровадження нових методів та шляхів реалізації даного процесу.

Використана література:

1. Дулатова А. Н. Информационная культура личности: учеб. пособ. / А. Н. Дулатова, Н. Б. Зиновьева. – М.: Либерей-Библиформ, 2007. – 176 с.
2. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів / А.

М. Коломієць. – Вінниця: ВДПУ, 2007. – 379 с.

3. Коряковцева Н. А. Хрестоматия по информационной культуре. – М.: Либерия-Бибинформ, 2007. – 144 с.

4. Москичёв Л. Н. Знания о мире и мир знаний / Л. Н. Москичёв. – М.: Педагогика, 1989. – 127 с.

5. Пруднікова О. В. Інформаційна культура: концептуальні засади та світоглядний сенс. – Харків: Право, 2015. – 351 с.

6. Свістельник І. Р. Інформаційна культура студента: навч. посіб. – К.: Кондор, 2012. – 182 с.

7. Скворцов Л. В. Информационная культура и цельное знание: книга. – М: ИННИОН РАН, 2000. – 288 с.

8. Хмельницький О. О. Інформаційна культура: Підготовка кадрів до інформаційної роботи: навч. посіб. – К.: КНТ, 2007. – 200 с.

ТРИФАНИНА ЛЮБОВЬ СЕРГЕЕВНА. *Возникновение и развитие информационной культуры.*

В статье рассмотрен процесс зарождения информационной культуры и становления ее как исторического феномена. Выяснено понятие «информационное общество» и его специфика. Охарактеризованы пять информационных революций (первая революция – появление письменности; вторая – появление книгопечатания; третья – изобретение телеграфа, телефона, радио, телевидения; четвертая – персонального компьютера; пятая – средства цифровой вычислительной техники.), которые происходили в обществе и создали предпосылки возникновения информационной культуры. Уточнено понимание природы понятия «информационной культуры». Определены этапы развития информационной культуры. Представлено современное представление об информационной культуре, как о фундаментальном измерении жизни информационного общества.

Ключевые слова: информационная культура, информационное общество, информационная революция, информация, информационная культурология, этапы развития информационной культуры.

TRIFANINA LYUBOV. *The rise and development of information culture.*

The article describes the process of the birth and formation of information culture and its as a historical phenomenon. It was found the concept of «information society» and its specifics. Characterized the five information revolutions (the first revolution – the emergence of writing; the second – the rise typography; the third – the invention of the telegraph, telephone, radio, television; the fourth – the personal computer; the fifth – the means of digital measuring technics.), which took place in the society and created prerequisite the rise of information culture. Clarified understanding of the nature of the concept of «information culture». The stages of development of the information culture. Presented the modern notion of information culture as a fundamental dimension of the information society.

Key words: information culture, information society, information revolution, information, information culturology, stages of development of the information culture.